

אמר רבי זירא אמר רב הונא: במצוה עד שלישי! צריך אדם להוציא מממונו עבור קיום מצווה עד שלישי.

ודנה הגמרא מיד מה הכוונה: מאי שלישי? מה הכוונה שעליו להוציא שלישי?

אילימא שלישי ביתו, אם נפרש שהכוונה ט-ב שאדם צריך להוציא שלישי ממנו לצורך קיום מצווה כלולב, ציצית או ספר תורה, וכיוצא בזה, אלא מעתה, אם כך, שעל מצווה אחת עליו להוציא שלישי ממנו, יוצא דאי אתרמי ליה תלתא מצותא, ליתיב לכוליה ביתיה! אם הזדמנו לו שלש מצוות, עליו להוציא את כל ממנו. וזה לא מסתבר.⁽¹⁹⁾

אלא, אמר רבי זירא: בהידור מצווה — עד שלישי במצוה.

כוונת רב הונא היא לעניין הידור מצווה, שאם בא להוציא מעות עבור מצווה, ומוצא

וכיון שרב אסי אמר כבר את דין האחים שחלקו בקרקע, ודאי שאין הכוונה במה שאמר "כספים הרי הן כקרקע" לדין זה.

וחוזרת אם כן, השאלה: אלא, לעניין מאי אמר רב אסי שכספים הרי הן כקרקע?

והגמרא מסיקה: בהכרח, הכוונה היא כמו שאמרנו תחילה שרב אסי אמר זאת לעניין מיטב, שיכול לפרוע מכסף או מקרקע. אלא שאם כן מתעוררת שוב השאלה, אי הכי, היינו דרב הונא, שהרי זהו מה שאמר רב הונא, ואילו מהלשון שנשנה בבית המדרש "אמר רב אסי" משמע שזה דבר חדש ונפרד.

ומשיבה הגמרא: אכן, אימא, יש לשנות מימרא זו בלשון "וכן אמר רב אסי", דהיינו שאמר כמו רב הונא.

ועתה הגמרא מביאה דין נוסף שאמר רב הונא⁽¹⁸⁾ בעניין אחר:

כיורשים או כלוקח בלי אחריות שמא נסתפק אם הוא כלוקח באחריות או בלי אחריות, ולכן מסיקים כלשון השני. ואולם הרשב"ם בב"ב דחה את הלשון השני שאין בו ממש, ראה שם. וברבנו חננאל פירש בדרך אחרת. וראה בתוס' בכורות מח א.

18. ראה בספר שינוי נוסחאות שיש הגורסים גם לעיל אמר רב זירא אמר רב הונא, ולפי זה מובן יותר מה השייכות לכאן [ישא ברכה].

19. הראשונים הוכיחו מכאן שאין חיוב להוציא את כל ממנו אפילו עבור מצווה עוברת, ואפילו שלישי ממנו אינו חייב להוציא. ראה שם. והקשו אחרונים מהמבואר בקידושין כט א

כיורשים וכמו שסובר רב, מדוע לפי רב משלם בקרקע דאמרינן בטלה מחלוקת ולרב אסי סגי במעות. וכתבו התוס' לבאר שרב אסי יש טעם נוסף שיכול לומר אנה לבעל חוב נמי מסלקנא בזווי, ורב אינו חושש לאותה סברא.

וברש"י מביא לשון שני שרב אסי סובר שמשלם רביע בממון מלבד רביע בקרקע, וזה הכוונה "הרי הן כקרקע" מספקא ליה אי כיורשים הוו וחייב להחזיר לו מחצית חלקו בקרקע וכמו שסובר רב. או כלקוחות הוו, וכלקוחות באחריות ודלא כשמואל הסובר כלקוחות בלי אחריות, וסגי שישלם לו ממון, לכן יחזיר רבע בקרקע כיורשים ורבע בממון כמוכר באחריות. והתוס' הקשו לפירוש הראשון של רש"י, מנ"ל שנסתפק רב אסי אם הוו

והגמרא מסתפקת במדידת השליש:

בעי רב אשי: שלישי זה שעליו להוסיף, האם הכוונה לשליש מלגיו [מתוכו], דהיינו שלישי

דבר מהודר יותר בתוספת שלישי המחיר, עליו להוסיף ולקנות את הדבר המהודר. כגון הקונה ספר תורה,⁽²⁰⁾ אם מצא ספר מהודר יותר, יוסיף שלישי הדמים, ויקנה את המהודר.⁽²¹⁾

הוא עד כמה עליו להוציא עבור הידור, משמע שאם בידו להדר ללא הוצאה, צריך לעשות זאת. וכגון שאין לו אתרוג [בשאר ימות החג, פרט ליום ראשון], ובא לשאול מאחרים, יהיה עליו לחפש לשאול אתרוג מהודר, ואף ביותר משליש. ראה שם.

20. לדעת רש"י מקיימים בקנייה מצוות כתיבת ס"ת. וראה ברמ"א יו"ד סימן ע"ר סעיף א.

21. רש"י. והתוס' פירשו ששיעור שלישי נאמר לגבי גודל החפץ של המצווה ולא לגבי דמיו, שאם שיעור האתרוג בצמצום הוא "כאגוז" [לדעת ר"מ], יש להדר לקנות אתרוג בשליש גדול יותר. ולפי זה לא נאמר כמה דמים עליו להוציא. ויש ראשונים המפרשים שההידור הוא בגודל אך השיעור שלישי הוא בדמים, כלומר, עד שלישי בדמים כדי לקנות גדול יותר מהשיעור המצומצם.

והנה לשיטת רש"י קשה, שכל פעם ימצא מהודר יותר, ויצטרך להוסיף שלישי במחיר עד שיוציא הון רב. וכתב בכיפור הלכה בשם הגר"א שיש לומר שלא הטריחו עליו אלא בפעם הראשונה בלבד. וראה בשער הציון סק"ב שמביא פלוגתת ב"י והגר"א בדעת רש"י אם מדובר רק כשעומד לקנות או גם כשכבר קנה. ולשיטת התוס' משמע שחיוב הידור זה הוא רק בשיעור של גודל ולא בשאר הידורים. וצריך ביאור, מדוע הידור זה עדיף על הידורים אחרים. ועיין ב"ם של שלמה" כאן שכתב שהידור זה הוא רק באתרוג משום דכתיב בתורה הדר. אך

שאדם אשר אין לו אלא חמש סלעים בלבד חייב לפדות את בנו, וכן חייב להוציא את כל ממונו לעלות לרגל. ויש שתירצו, שבפדיון הבן הוי חוב לכהן, ולכן אין לו קצבה, אבל ממצות עליה לרגל קשה. וכתב הביאור הלכה סימן תרנ"ו לחדש, שאע"פ שאין חיוב לפזר הון רב למצווה, מכל מקום, מי שמתפרנס ממלאכתו ולא תגרע פרנסתו במה שיוציא על המצווה, וכן לא יתחזק מצבו אם לא יוציא, חייב ליתן על המצווה אף יותר. והחזו"א או"ח סימן קמ"ט סק"ג תירץ, שמדובר שהיה בידו מעות, ואכלן, ונותרו רק אלו, לכן חייב להוציאן למצוות. ובספר חלקת יואב דיני אונס ענף ז' רצה לחדש שכל זה נאמר להוציא על מצווה יותר משוויה, אבל אם זה שוויה, חייב להוציא כל ממונו. אבל אין כן דעת האחרונים.

וכל זה לעניין מצוות עשה, אבל לעניין מצוות לא תעשה כתב הרשב"א שחייב ליתן כל ביתו כדי שלא יעבור. וראה בב"ח סימן תרנ"ו שהקשה ממה שבג' עברות החמורות נאמר "בכל מאדך", ומשמע שבשאר עברות אין חיוב לתת כל ממונו, ראה שם מה שמיישב.

והראב"ד הקשה "וכי יש דמים למצוות? ואיך יכול לומר: לא אקנה לולב ואתרוג עד כדי כך וכך! ? ומי שם להם דמים, והמצווה האחת חשובה כל ממונו. ויש לומר, עד כי שלא יבוא לידי עני ויצטרך לבריות, והעני כמיתה הוא". וראה ב"ברכת אברהם" [תנינא], המבאר על פי הירושלמי שהחיוב על האדם הוא רק כשיש לו ממון. ראה שם.

ובאילת השחר מדייק שכל הנידון בסוגיין

מתוך הסכום שהוצע לו לקניית הפשוט, אותו הוא יוסיף למהודר, וכגון אם הוצע לו הפשוט בששה דינרים, יוסיף שלישי המחיר, שהם שני דינרים, ויקנה את המהודר בשמונה.

או שלישי מלבר [מבחוץ], שמחלק הסכום לשני חלקים, ומוסיף עוד חלק שלישי, שהשלישי הוא מהסכום הסופי, דהיינו שיקנהו בתשעה דינרים.⁽²²⁾

מתניתין:

משנתנו באה ללמד כיצד באיזה אופן מתחייב אדם על נזקי ממנו שהזיק, על איזה נכסים שהזיק הוא חייב, ובאיזה מקום:

א. כל שחבתי בשמירתו, כל דבר שנתחייבתי לשמרו שלא יזיק, "הכשרתי" את נזקו. אם לא שמרתיו כראוי, והזיק, נחשב שאני הכשרתי והכנתי את הנזק, ולכן אני חייב.⁽²⁴⁾

ומסקנת הגמרא: **תיקו!** הספק עומד במקומו ללא הכרעה.

במערבא אמרי משמיה דרבי זירא, בארץ ישראל [שהיא בצד מערב של כבל] היו שונים כך בשם רבי זירא: **עד שלישי** שמוסיף עבור הידור מצווה, הוי ההוספה **משלו**, שלא יקבל על כך שכר בעולם הזה אלא

המג"א סימן תרנ"ו נחלק, דמשמע שהוא הידור ככל מצווה, והוי מטעם "זה אלי ואנוהו" כמו שכתב רש"י. וראה במשנה ברורה שם שכתב הטעם שחיישינן שמא יתמעט אח"כ השיעור. וצ"ע לפי זה בדברים שלא שייך בהם מיעוט אם יש עניין להדר בהם.

וראה בשו"ע שם שהביא את שתי השיטות, ובמשנה ברורה וביה"ל שם, שמבאר את השיטות באריכות. וראה עוד במהרש"א ח"א שמטעים מדוע השיעור בהידור הוא שלישי. וראה בחי' הגרי"ז על הרמב"ם [פ"ד מהל' חנוכה], לבאר כיצד תיקנו מהדרין מן המהדרין בחנוכה הא הוי יותר משליש. ראה שם.

23. ראה עוד ברבנו חננאל מה שמפרש בזה ובנמו"י. וראה בתו"ח המפרש שעד שלישי הוא על חשבון מה שנקצב לו ברה"ה, ויתר על שלישי אינו בחשבון.

24. רש"י. והוסיף ופירש לשון שני, שהכשרתי

22. הר"ח כתב דעבדינן לחומרא, מלבר. והרא"ש כתב שעד שלישי מלגיו, כיון דלא איפשיטא הבעיה. וביארו הפ"ח והב"י,

גם למזיק וגם לניזק [בגמרא יבואר].

ח. וכשהזיק, חב [חייב] המזיק לשלם את תשלומי הנזק — כמיטב הארץ! מעידית שבנכסיו. (26)

גמרא:

הגמרא מביאה ברייתא המפרשת את הכלל הראשון שבמשנה:

תנו רבנן, זה ששנינו "כל שהבתי בשמירתו, הכשרתי את נזקו", כיצד? באיזה אופן הוא אמור?

כגון שור ובור [או בור], שהיו ברשותו של אדם, שמסרן לידי חרש או שוטה וקטן, שאינם בני דעת [ואי אפשר לסמוך עליהם שישמרו על השור או הבור שלא יזיקו], והשור או הבור הזיקו, חייב בעל השור או הבור לשלם.

מה שאין כן באש, שאם היתה ברשותו אש, ומסרה לחרש שוטה וקטן, והזיקה האש, פטור האדם שמסר להם את האש מלשלם. (27)

ודנה הגמרא בהבדל בין אש לשור ובור, ובאיזה מציאות מדובר:

ב. הכשרתי במקצת נזקו, גם אם לא הכשרתי והכנתי אלא רק מקצת הנזק, הרי הבתי בתשלומי נזקו, נתחייבתי בתשלומי הנזק, כהכשר כל נזקו, כאילו הכשרתי והכנתי את כל הנזק [ובגמרא יבואר באיזה אופן מדובר].

ג. אין המזיק חייב אלא אם הזיק נכסים שאין בהם דין מעילה, דהיינו נכסי הדיוט. אבל המזיק נכסי הקדש פטור מלשלם, כדרשינן "שור רעהו", ולא שור של הקדש [לעיל ו ב].

ד. אין חיוב תשלום נזקים אלא על הזיק נכסים שהן של בני ברית, של ישראל, ולא של גוי. שאם הזיק נכסי גוי פטור [כדלקמן במשנה לז ב].

ה. וכן אין חייב אלא המזיק נכסים המיוחדים, שיש להם בעלים, פרט לנכסי הפקר [ובגמרא יבואר מה המשנה מחדשת בזה]. (25)

ו. והחייב הוא בכל מקום שהזיקו נכסיו את נכסי חברו, הוין מרשות המיוחדת למזיק, שאם נכנס השור הניזוק לרשותו של המזיק, יכול המזיק לומר לניזק: מה לשורך ברשותי?

ז. ורשות הניזק והמזיק. חצר שיש בה רשות

26. בתחילת הפרק [ד א] נתבאר לפי שמואל שהמשנה באה בזה לרבות את הקרן. [רש"י]

27. כוונת הברייתא שהמשנה לא באה כאן להשמיענו את עיקר הדין שאם לא שמרו על המזיק שחייבים על הנזק, משום שזה כבר תני במשנה הראשונה בצד השווה וכו'. אלא כאן

את נזקו היינו עלי להכשיר ולתקן את נזקו, כלומר, עלי לשלם. ובשיטת"ק מביא בשם מהר"י כץ שללשון זה צריך לפרש "חבתי בשמירתו" פשעתי בשמירתו. וראה בנמו"י.

25. כך פירש רש"י. ויש שהעירו, שבגמרא מבואר למסקנא שהשור המזיק הוא הפקר, ולא שור הניזק.

מדיני אדם אלא כשמסר לו לחרש גחלת, והחרש ליבה את האש עד שהזיקה. אבל אם מסר לחרש שלהבת והזיק בה, חייב. מאי מעמא? משום דהא ברי היזקא! כיון שהשלהבת עומדת ומזומנת להזיק, היא נחשבת כמזיק שלו, כמו שוורו.

ואם כן, הברייתא ודאי לא מדברת באופן שמסר לו מזיקים לא שמורים, וחוזרת השאלה — באיזה מזיקים מדובר?

ומתרצת הגמרא: לעולם הברייתא מדברת בשור קשור ובור מכוסה ששמורים הם מלהזיק. ודכוותה גבי אש, ובדומה לזה לגבי אש מדובר באש שמורה דהיינו גחלת.

ודקא אמרת, ומה שהקשית: מאי שנא הכא שחייב, ומאי שנא הכא שפטור, שפיר יש לחלק ביניהם, כי השור והבור, גם אם לא מוסרן לחרש, אינם נחשבים שמורים כראוי, שכן שור קשור דרכיה לנתוקי, להתיר מעצמו את הקשירה, וכן כיסוי הבור דרכיה לנתורי, ליפול מאליו. וכיון שהשמירה שלהם מלכתחילה לא היתה כראוי, לכן אף כשמסרם לחרש, והחרש התיר את הקשרים של השור או פתח את כיסוי הבור, חייב המוסר.⁽²⁹⁾

במאי עסקינן, באיזה שור ובור מדובר?

אילימא בשור קשור ובור מכוסה, אם נאמר שמדובר באופן שמסר לחרש שור קשור, ששמור הוא מלהזיק, וכן בור מכוסה, שאי אפשר ליפול בו, דכוותה גבי אש, ובדומה להם מדובר לגבי אש, שמסר לו אש שמורה, דהיינו גחלת, שאינה בוערת מעצמה בלא ליבוי, אם כן, יקשה: מאי שנא הכא ומאי שנא הכא? מדוע שונה דין השור והבור מדין האש? הרי כיון שהשור והבור שמסר לידי החרש היו שמורים, יש לפוטרו בשור ובור כמו שפטור באש.⁽²⁸⁾

אלא ודאי, מדובר במזיקים שאינם שמורים, דהיינו בשור מותר, שאינו קשור, ובור מגולה, ולכן המוסרן לידי חרש חייב. ודכוותה גבי אש, ובדומה להם צריך לומר באש, שמסר לו אש שאינה שמורה, דהיינו שלהבת [גחלת מלובה].

אך גם זה תמוה, וכי על אופן כזה אפשר לומר "מה שאין כן באש", דפטור? והא, הרי שנינו במתניתין לקמן [נט ב] "השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם", ואמר ריש לקיש משמיה [משמו של] דחזקיה: לא שנו במשנה שפטור

אירי בדין מסר לחשו"ק. מנחת יהודה.

הבאה.

28. כך פירשו התוס', והוכיחו שאין לפרש שהשאלה היתה שנחייב גם בגחלת, שאם כן לא מובן ההמשך שהגמרא מעמידה בשור מותר ובור מגולה, הרי אין זה מיישב מידי את הקושיה למה בשלהבת יהיה פטור.

והנה מה שכתבנו ששור קשור ובור מגולה הם מזיקים שמורים, כך כתבו התוס' וכך כתב הרמב"ן גם לפי רש"י, וראה על כך בהערה

29. כך מפרש רש"י. והנה התוס' כתבו להוכיח ששור קשור ובור מכוסה הכוונה שקשור ומכוסה כראוי, שאחרת לא נחשב לקשור ומכוסה. ולפי זה נתקשו מהמשנה לקמן נב. שאם כיסה בור כראוי פטור ומדוע כאן חייב. ולכן מפרשים שאמנם הכיסוי הוא כראוי, אך כיון שמסרם לחרש גרע, כי החרש דרכו להתיר קשרי השור ולהסיר כיסוי הבור, ורק גחלת אין

פטור. ולפיו, מה שנאמר בברייתא "מה שאין כן באש" פירושו שפטור אפילו אם מסר לו שלהבת, ודכוותא **הכא**, ובדומה לזה בשור ובור, מדובר בשור ובור שאינם שמורים, דהיינו **בשור מותר**, ובור מגולה, ואם כן, עדיין צריך ביאור, **מאי שנא הכא**, גבי שור ובור, שאם מסרן לחרש חייב, **ומאי שנא הכא**, לגבי אש, שאם מסרן לחרש פטור.⁽³¹⁾

ומתרצת הגמרא: אמנם מדובר בשור מותר ובור גלוי ובשלהבת, ובכל זאת יש לחלק

אבל גחלת מצד עצמה, אינה עשויה להזיק, כי כמה דשביק לה, מעמיה עמיה ואזלא. אם מניחה לגחלת כמות שהיא, הרי היא הולכת ונכבית מעצמה, ואיננה נחשבת למזיק. ועל זה שמסרה לחרש אין לחייבו, כי לא היה עליו לשער בדעתו שהחרש ילבה את הגחלת ויזיק.⁽³⁰⁾

אך עדיין שואלת הגמרא: ולפי רבי יוחנן, דאמר, שמפרש את דברי המשנה לקמן "השולח את הבעירה ביד חרש, פטור מדיני אדם", שאפילו מפר לו לחרש **שלהבת**, נמי

פשיעה. מה שאין כן בגחלת שאין פשיעה כלל. [והנה הפנ"י כתב שבשור הוי תחילתו וסופו פשיעה, וראה באילת השחר מה שהקשה, ומסיק דהוי תחילתו בפשיעה וסופו אונס]. והנה לשיטת התוס' מוכן למה נקטה הברייתא שמסרן לחשו"ק, כי לולי זה היה פטור, אבל לרש"י שדרכו לנתורי מאליו צריך ביאור, למה נקט שמסרן לחשו"ק.

ובשיטמ"ק מביא בשם הגליון "דמצינן למימר דהא דנקט מסרו לחרש שוטר וקטן משום סיפא דמה שאין כן באש שאעפ"כ שמסרו לחשו"ק דגרע בהכי אפ"ה פטור באש משום דמעמיה.

ועוד כתב השיטמ"ק ליישב לדעת רש"י כדעת הפנ"י שאין קשירה כראוי אלא שהחרש שומר קצת, והחידוש שאף שהחרש שומר מעט, כיון שבלא חרש דרכו לנתוקי חייב דהוי פשיעה [וראה בתד"ה ורבי יוחנן].

30. והוי כרוח שאינה מצויה לקמן נט ב [ראה בברכת אברהם].

31. התוס' פירשו שהגמרא סברה שרבי יוחנן פוטר בשלהבת כיון שהחרש עושה שמירה, ולכן

דרכו ללבות [וראה בהערות בברכותא על התוס'].

והרמב"ן במלחמות [להלן נב ב] כתב, שגם רש"י סובר שמדובר שקשר וכיסה כראוי, ומה שמפרש שדרכו של השור להתיר וכו', ולכן היא שמירה רעועה, הכוונה היא שלכן חייב לבוא לאחר זמן ולבדוק אם נפתח הבור וניתרו הקשרים, וכיון שלא בא הוי ליה פושע. ואף שנפתחו בסוף ע"י החרש הוי ליה תחילתו בפשיעה וסופו באונס. וראה באבן האזל [פ"ד מנד"מ הל"ו] שהקשה על הרמב"ן שאם כן נתת דברך לשיעורים, שצריך אומדנא מתי כבר הגיע הזמן לחשוש אולי נפתח הבור.

ואולם הפני יהושע כתב שזהו דוחק, ולכן מפרש שלרש"י מדובר אכן שלא קשר וכיסה כראוי, [ועוד שבשור גופיה קשירה לבד אינה נחשבת שמירה, אלא צריך לנעול בפניו כראוי]. וכן מפרש הראב"ד שמדובר שלא כיסה כראוי, ומה שהקשו התוס' שאם לא כיסה כראוי לאו כלום הוא, מתרין הפנ"י שהיה סלקא דעתך שהקשירה והכיסוי יחשבו לשמירה פחותה, וכיון שלא ניתן מאליו אלא ע"י חרש, תועיל השמירה הפחותה שלא יחשב תחילתו בפשיעה. והגמרא מתרצת ששור דרכו לנתוקי ולכן הוי תחילתו

שור עבד, משלם בעליו של השור שלשים שקלים לאדוניו של העבד.

ג. וכן אם השור המית אדם וננמר דינו למיתה, אסור שור זה בהנאה.

ד. ועוד חומר יש בו שדרכו לילך ולהזיק.

מה שאין כן בכור. שהרי בעל הכור פטור מן הכופר, ומשלשים של עבד, כי הכור פטור על מיתת אדם, דדרשינן "ונפל שמה שור", "שור" ולא "אדם".⁽³⁵⁾ וכן הכור אין דרכו לילך ולהזיק.

חומר בכור מבשור

א. שהכור תחילת עשייתו לנזק, מתחילת עשייתו עומד ומוכן הוא להזיק.⁽³⁶⁾

ב. וכן מועד הוא מתחילתו לשלם נזק שלם.

מה שאין כן בשור, שאינו עומד בתחילת עשייתו להזיק, ואינו משלם בתחילה [בהיותו תם] אלא חצי נזק.⁽³⁷⁾

ביניהם, כי התם גבי אש, צבתא דחרש קא גריב, אחיזת החרש באש היא זאת שגרמה את הנזק,⁽³²⁾ לפי שהוא נטלה והוליקה אל הגדיש שנשרף, ולולי החרש לא היה נעשה הנזק. אבל הכא, לגבי שור ובור, לא צבתא דחרש קא גריב, לא אחיזת החרש גרמה את הנזק, כי הרי השור הלך לבדו והזיק, וכן הכור הזיק מצד עצמו, ואף לולי החרש היה נעשה הנזק, לכן חייב בעל השור ובעל הכור.⁽³³⁾

ובעקבות הברייתא המשמיעה חומרא בשור ובור מאש, מביאה הגמרא ברייתא העוסקת בהבדלי החומרות שיש בין האבות:

תנו רבנן: חומר בשור מבכור, יש חומרא בשור [היינו קרן]⁽³⁴⁾ שאין בכור, וכן להיפך: יש חומר בכור מבשור.

והברייתא מפרשת: חומר בשור מבכור:

א. שהשור המועד שהמית אדם משלם בעליו את הכופר.

ב. וכן חייב בשלשים של עבד. שאם המית

35. רש"י. והתוס' כתבו שנלמד מ"עליו ולא על האדם" ראה שם.

36. ראה לעיל ג ב הערה 25 ובדף ו'. הערה 9.

37. כתב הראב"ד, יש שהקשה מדוע עזבה הברייתא כל החומרות שבמשנה ובגמרא בתחילת הפרק, דהיינו רוח חיים, כוונה להזיק וכו'. ותירץ הראב"ד, שכאן לא נישנו אלא חומרות ואותם שהוזכרו אינם חומרות אלא כוחות, ומה שהזכיר החומרא שדרכו לילך ולהזיק הרי מבואר בסמוך שבא לרבות דש בנירו, ודרכו לילך ולהזיק דקתני לקמן בין אש

מקשה שיפטור גם בשור ובור ראה שם.

32. רש"י. ולשון אחר פירש "צוותא" מלשון צוותא והתייחדות שהחרש נתייחד עם השלהבת.

33. והטעם שפטור על מעשה החרש, פירש רש"י לקמן כב ב שרבי יוחנן סובר שאשו משום חיצי והוי חיצי דחרש. וראה בפני יהושע שם מה שמבאר בדברי רש"י. והתוס' שם כתבו שהטעם משום שסבר רבי יוחנן בשלהבת לא ברי הזיקא כמו שור.

34. כך הוכיחו הראשונים, ראה בתוס' וברשב"א.